

Lotgenoten

Karin Fossum bij Boekerij:

De verduistering
Zwanenzang
Lotgenoten

www.boekerij.nl

KARIN FOSSUM

LOTGENOTEN

Detective Eddie Feber onderzoekt de
gewelddadige dood van een oudere vrouw.
Welk duister verleden had zij - en waarom
moest ze dood?

Deze vertaling kwam tot stand met steun van Literatuur Vlaanderen.

ISBN 978-90-225-9506-0

ISBN 978-94-023-1833-3 (e-book)

ISBN 978-90-528-6502-7 (audio)

NUR 330

Oorspronkelijke titel: *Drepende drage, angrende hund*

Vertaling: Sofie Maertens en Michiel Vanhee

Omslagontwerp: Bürosüd

Omslagbeeld: © Arcangel Images / Karina Vegas

Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2021 Cappelen Damm AS, Oslo

© 2022 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*There are truths that lie beneath
the surface of the words.
Truths that rise up without warning,
like the humps of a sea monster,
and then disappear.*

Nicholas Edward Cave

'Slaap je al, Ellinor?'

'Nee, nog niet. Haar schoenen klakken zo luid als ze loopt, ik word daar zo moe van.'

'Ik ook. Wat vind je dat we moeten doen?'

'We moeten hard met een ijzeren stang op haar hoofd slaan en haar in de kruiwagen leggen, dan moeten we haar naar de vleesfabriek brengen en haar daar in de grote molen duwen, zodat ze er in dunne slierten weer uit komt. Dan maken we een reuzegrote vleesbal van haar en rollen haar naar het bos, waar alle wilde dieren haar kunnen komen opeten. De vos komt, en het ree en de das, en misschien ook een paar straathonden, en als ze allemaal hun buikje rond hebben gegeten, komen de kraaien de restjes oppikken.'

'Zullen we dat nu meteen doen?'

'Nee, we moeten wachten tot het nacht is, Aksel, als iedereen slaapt.'

'Tot het nacht is, Ellinor, als het donker en stil is en niemand ons kan zien.'

Dat had hij nooit gedacht.

Dat zijn eerste bescheiden poging tot protest, een voorzichtige opmerking die hij liet vallen tijdens het avondeten, uitgesproken met een mengeling van angst en plezier, jeugdige ijver en een gebroken stem, de geborgenheid die hij voelde teniet zou doen. Alles waarin hij geloofde en wat hij als vanzelfsprekend beschouwde, de gunst van zijn ouders en hun wil tot bescherming, een gebeurtenis die de daaropvolgende jaren een stempel op hem zou drukken, een diepe schaamte die hij op zijn veertigste nog steeds voelde. De gebeurtenis had zijn stem beïnvloed, die van die dag af werd neergedrukt in een verontschuldigend register, ze had zijn blik beïnvloed, die ontwijkend was, en zijn lichaam, dat sluipend vooruitkwam, als een dief.

Bedwelmd als hij was door het nieuwe inzicht dat hij geen kind meer was, maar een tiener die de wereld van de volwassenen had doorzien, hun leugens en hun neiging tot overdrijven en hun machtsmisbruik, en die zich eindelijk, op dertienjarige leeftijd, had voorgenomen hen te ontmaskeren.

Kerstmis. Heldere hemel en droge kou. Kalkoen in roomsaus, met spruitjes en ingemaakte Victoria-pruimen uit de tuin.

Zijn moeder begon over de naoorlogse jaren en over wat ze niet allemaal ontbeerd hadden, om aan te tonen dat hij en zijn zusje in weelde leefden. Bij elke hap moesten ze voelen dat ze gelukkige kinderen waren, bijna geprivilegieerd waren ten opzichte van andere kinderen elders op de wereld. Het witte, magere kalkoenvlees, met zijn goudgele, krokante velletje, zwol op in zijn mond. Hij wist dat ze precies daarop uit was, ze wilde hem een lesje leren in nederigheid, hem zijn waardigheid en stemrecht ontnemen, zodat zij en zijn vader als vanzelfsprekende autoriteiten naar voren zouden komen. Ze koesterde een diepe vrees voor de toekomst, wanneer haar zoon haar boven het hoofd zou groeien en een diepe stem zou krijgen, iemand zou worden die op haar neerkeek en die haar zwakke punten kon blootleggen.

Aksel zat met een stukje kalkoen op zijn vork toen zijn moeder haar betoog begon over de magere jaren.

Hij liet zijn vork vallen.

‘Wat hadden jullie dan tekort? Hè?’ vroeg hij vrijpostig. ‘Jullie woonden toch op een boerderij, jij en papa, met koeien en kippen en eieren en melk en vlees en weet ik wat nog allemaal? En er lag toch ook niemand in de struiken op jullie te schieten?’

En toen, doodse stilte. Toen beseftte hij hoe gruwelijk dit was, waaraan hij begonnen was, en de stilte maakte hem doodsbang. Hij zag geen andere uitweg dan door te gaan met zijn brutale tirade, met een stem die af en toe oversloeg, want hij had die leeftijd, en om dat te verbergen, gebruikte hij nog meer kracht.

‘Biefstuk en koteletten,’ brulde hij, ‘en appels uit de tuin en frambozen van de struiken. De mensen in de stad hadden helemaal niets.’

Nog meer onheilspellende stilte.

Hij speelde zijn laatste troef uit.

‘Alleen de koffieplanten ontbraken er nog aan.’

Zijn vader, die tien jaar ouder was dan zijn moeder, en die zich nooit mengde in het gesprek, die zo weinig sprak dat ze nauwelijks zijn stem kenden, behalve in de vorm van onverstaanbaar gemompel als hij gedwongen werd iets te zeggen, veranderde voor zijn ogen. Zijn stem trilde van woede met een tot dan toe ongekennde kracht toen hij zijn oordeel velde over zijn zoon.

‘De oorlog, zeg je! Jij weet geen bal van de oorlog. Jij weet geen bal van wat we hadden of wie er in de struiken lag te schieten, jij verwende snotaap!’

De ramen klapperden, of was het het gebit van zijn vader? En het water in de kan golfde in de venijnige stroom van woorden. Woorden die dropen van neerbuigendheid en minachting.

Na een paar ademloze seconden haalde hij opnieuw uit. ‘Dus jij wilt naar de oorlog? Je hebt nog minder lef dan een kerstka-bouter met een buik vol watten.’

Hij was duidelijk geïnspireerd door de kerstversiering op tafel die Ellinor had gemaakt van een leeg wc-rolletje, met katoen en rood crêpepapier. En de woordenstroom ging verder. Een speech over de terreur van de oorlog, zo goed geformuleerd dat je haast zou denken dat hij die ooit lang geleden had gemaakt en gewoon had zitten wachten op het passende moment om hem voor te dragen.

Toen was het plotseling voorbij. Het lelijke beest trok zich terug in het lichaam van zijn vader, het zwart in zijn ogen verdween en hij kauwde op het eten met zijn rammelende gebit.

Zijn gezicht was weer zoals ervoor, uitdrukkingloos en hard als steen.

Op dat moment, toen die woorden vielen, begreep Aksel dat hij en zijn zus Ellinor altijd hadden geleefd bij de gratie van hun ouders, altijd hadden gegeten bij de gratie van hun ouders, en dat die scheldende man aan tafel hun echte vader was. Hij had gewacht op het goede moment, had op de bodem van een moeras gelegen en was nu naar de oppervlakte gestegen. En niemand was zoals hij zich voordeed, in alle mensen schulde een lelijk beest, en als Aksel niet voorzichtig met hen omging, zou bij elk van hen het monster naar boven komen.

December met witte sneeuwlopen. Zijn zus Ellinor zat stil aan tafel met haar handen in haar schoot, zo bleek als de sneeuw buiten. Ze was pas acht toen ze stopte met eten.

Aksel Adelson was nu niet bepaald een ruige kerel, maar een watje was hij ook niet. Eén meter zevenentachtig, grijs aan de slapen en blond bovenaan, en best wel knap, ook al kon hij zelf niet zeggen wie hij was of hoe hij eruitzag.

Hij had brede heupen voor een man, twee mooie, gebogen *spina iliaca* zaten verstoppt onder zijn kleren. Zijn knieën waren zo rond als wortelknollen, zijn voeten waren smal achteraan bij de hiel en vormden een brede waaier naar voren toe, zoals bij de poten van een eend.

Dat had hij van zijn vader Annar.

Zijn Volvo bromde toen hij door de stad reed. Hij reed heel voorzichtig, want er liep altijd wel een of andere hersenloze snotaap langs de weg.

In het witte huis aan de rechterkant had ooit een familie uit

Finnmark gewoond. Op een mooie zomerse dag rond midzomernacht was de vader wild om zich heen beginnen te zwaaien met een vleesmes en had hij zijn vrouw en zoon door het huis gejaagd, van de ene kamer naar de andere, trap op en trap af, en de meubels vielen om en het porselein viel aan diggelen, terwijl hij brulde van uitzinnige woede, en de mensen die in het bruine huis ernaast woonden hadden het lawaai gehoord door de open ramen en de politie gebeld. Naar verluidt had de man de vrouw tegen het aanrecht geduwd en het mes in haar dijbeen geboord, en de punt zou zo diep in haar dijbeen zijn gedrongen dat het mes muurvast was komen te zitten, en dus zou de gek een ander mes uit de lade hebben gehaald en zou hij dat in haar buik hebben willen steken, in het zachte weefsel, maar ze zou zich nog net op tijd hebben kunnen wegdraaien, waardoor het lemmet geen vitale organen had geraakt.

Hoe hevig moet de pijn niet zijn, dacht Aksel, als die alleen kan worden verzacht door hem door te geven aan een ander. Door hem zichtbaar te maken voor de hele wereld, kijk, hier is hij! In deze schreeuwende mens.

De man uit Finnmark was weggevlucht en over het muurtje gesprongen om te eindigen achter vier muren van twee bij vier meter.

Misschien schulde daar hoe dan ook een soort vrijheid in. Niemand verwacht iets van een desperado met een mes die op een brits ligt met zijn handen onder zijn hoofd.

De zoon des huizes had niet durven ingrijpen. Hij was dertien jaar, net als Aksel toen hij aan zijn ouders begon te twijfelen, en sterk was hij vast ook niet geweest. Hij liet zijn bloedende moeder alleen achter en vluchtte het bos in, en moest de rest van zijn

leven met de schaamte leven omdat hij niet tussenbeide was gekomen.

Het monster was naar de oppervlakte gestegen.

Daar dacht Aksel aan tijdens het rijden. Aan zijn eigen schaamte die lang had liggen gisten en die in de loop van een lang leven was veranderd in iets intens en bedwelmends waar hij stiekem van nipte. Een vlammeende, blozende schaamte verscheen op zijn wangen als hij terughadacht aan de gebeurtenis van het kerstdiner.

Het liet hem niet los.

Zijn vader, door hemzelf en zijn zus Ernst genoemd, was dood en begraven. Kwaadaardige cellen hadden samengespannen en waren van de prostaat helemaal naar de hersenen getrokken, waar ze zich als gekken hadden vermeerderd en waren samengeklit tot een gezwel, waardoor zijn vader onverstaaenbaar was gaan lallen als een dronkaard, en bovendien onophoudelijk had liggen huilen op zijn sterfbed.

Sindsdien had Aksel, telkens als hij bij zijn moeder in de woonkamer zat met een venijnige opmerking op de tong, zich op het laatste nippertje ingehouden. Ze zou hem gewoon hebben herinnerd aan het kalkoendiner of zijn komen aanzetten met de bekende repliek: 'Je vader zou het moeten horen.'

Daar dacht hij aan tijdens het rijden, en ook aan de beelden die hij van zichzelf had, dat als iemand hem na zijn dood opensneed, ze alleen watten zouden vinden. Misschien had zijn vader er ook stiekem van gedroomd een mes in iemand te steken, want tijdens het korte ogenblik aan tafel had Aksel een glimp opgevangen van een gevaarlijke man.

Zijn vader had trouwens altijd iets verwijfde over zich gehad. Lang en slank, met zachte, slungelige bewegingen. Zijn gezicht had geen mimiek gehad, alleen die duistere ernst.

Denk je dat het leven een spel is, jongen?

Zijn moeder was mannelijk, luidruchtig en vastberaden. Haar gezicht schoongeschrobd en kleurloos, haar lichaam geurloos, haar ogen glansloos, alleen de strakke permanent met stijve krullen.

Zijn vaders lach had hij nauwelijks gehoord, zijn moeders lach was luid en schel, en werd altijd gevolgd door een gegeneerde glimlach omdat ze zich had laten gaan.

Daar was het huis van Arvid met de brandwonden, het gele huis van Gøran en Lisbeth, en het huis waar zijn moeder woonde, waar hij en Ellinor waren opgegroeid. De gevel kwam tevoorschijn tussen de bomen, onheilspellend rood, en hij ging aan de kant van de weg staan om het van een afstand te bekijken.

Het huis zag er betrouwbaar uit, daar tussen de dikke bomen, mooi en verzorgd met een weelderige tuin, appels en peren, rozen en vaste planten en een groot betegeld terras.

Maar dat was 's zomers.

Nu vielen er droge sneeuwvlokken naar beneden, hij zag ze door de voorruit. Nee, dacht hij, ze vallen niet, ze springen en dansen. Sommige dreven zijwaarts, sommige landden gehoorzaam op de grond, andere wilden weer omhoog, net zoals zijn gedachten en zijn gevoelens altijd sprongetjes maakten en dansten, en nooit gingen liggen in de overtuiging van iets zekers of met een gevoel dat een tijdlang aanhield.

Aksel was een vluchtig man.

Er hing een zachte beweging in de lucht, en de sneeuwvlokken waren net als hijzelf willoos en overgeleverd aan de wind.

De lelijke waarheid over mezelf komt nooit aan het licht, bedacht hij, maar ze begint wel te wegen.

Vroeg in oktober en vroege sneeuwval. Hij zat een poosje met zijn handen op het stuur terwijl hij van een afstand het rode huis gadesloeg en zijn gedachten rondwarrelden als sneeuwvlokken, omlaag naar de grond, opzij en naar boven naar de lucht. Hij voelde zich op zijn gemak in de auto. Ingekapseld, ontoegankelijk en beschermd. In de auto kon je makkelijk van richting veranderen, een andere weg kiezen, een ander doel, of gewoon terug naar huis rijden, als hij dat had gekund.

Hij wist zeker dat zijn moeder op de uitkijk stond bij het raam, hij was een beetje te laat. Met opzet, en met een gevoel van macht waar hij luttele minuten van genoot, terwijl de tijd op haar inhakte. Hij wilde dat ze de angst voelde dat haar zoon zich niet aan de afspraak hield, dat hij misschien helemaal niet kwam, dat hij nooit meer zou komen, want verder kwam er niemand. Hij zag haar gezicht duidelijk voor zich, rimpelig, bleek en met een vreemde uitdrukking waar geen naam voor bestond, zoals angst of vreugde, hoop of verwachting, het was gewoon een leeg gezicht.

Misschien dacht ze: ik word een dagje ouder en ik ben ziek. Ik kan elk moment doodgaan. Ik wil niet weten van een waarheid of van beschuldigingen van wat ik allemaal fout heb gedaan, wat heb ik eigenlijk fout gedaan, ik begrijp het niet. Maar er ademt iets in de kamer als ik hier alleen rondloop, een wezen dat me iets probeert te vertellen, dat me tot inzicht wil dwingen. Maar

waar zou dat inzicht dan wel goed voor zijn? Dat leidt toch alleen maar tot wanhoop.

Dat dacht ze misschien terwijl ze achter het raam stond te wachten.

Aksel reed het laatste stukje vooruit, draaide de oprit voor de leistenen trap op en zette de motor af.

Plotseling werd hij meegezogen. Zoals wanneer je aan de oever van de Saltstraumen op koolvisjes zat te vissen en naar de boten zat te kijken die door de zee-engte wilden varen maar stuurloos bleven ronddobberen als papieren bootjes, of zoals wanneer je je hengel uitwierp en de dobber zag verdwijnen, hoe die door de sissende kracht van de getijstroom naar de diepte werd getrokken, zo krachtig dat het leek alsof er een reusachtige vis aan je haak hing.

Ze trok hem omlaag.

In gedachten, terwijl hij nog steeds in de auto zat, zette hij zijn vinger tegen de deurbel, hoorde hij het geluid schetteren in huis en zag hij zijn moeder voor zich die met korte pasjes aan kwam hompelen.

O! zou ze zeggen. Ben jij het?

Ook al hadden ze afgesproken. Hij zou hout voor haar hakken, en ze waren een tijdstip overeengekomen. Toch zou ze in de deuropening staan en er verbaasd uitzien, om de indruk te wekken dat ze een drukbezette vrouw was en belangrijke dingen te doen had, en daardoor glad vergeten was dat haar zoon zou langskomen.

Hij liep met grote schreden over het grind en zette zijn vinger tegen de deurbel. Het slot zei klik.

‘O!’ zei ze. ‘Ben jij het?’

Hij volgde haar naar binnen, het huis rook naar tabak.

‘Ja, het wordt stilaan tijd dat ik weer wat hout heb,’ zei ze.

Een beschuldiging, voelde hij, omdat hij niet eerder was gekomen. Ze denderde verder en bleef aan kop liggen.

‘Hout stoken heeft toch iets, de warmte is zo bijzonder, met dat geknetter, die geur van berkenhout en de vonken die spat-ten. Jammer toch, dat jij geen hout kunt stoken in je flat, daar zou je veel geld mee kunnen besparen. Je neemt toch het stof van je gaskachels af, hè? Als er veel stof op ligt kan het gaan branden. Kom, we drinken eerst een kop koffie, er zit nog wat in de kan. Heb je iets gehoord van Ellinor? Ik hoor nooit iets van haar, ze is hier al lang niet meer geweest.’

Ze keek hem niet aan terwijl ze praatte. Haar stem was krachtig en dwingend zonder melodie, er was geen ruimte voor nuances.

Hij liet zich neerzakken in een fauteuil terwijl zij in de keuken met het porselein rammelde. Hij had zoveel kunnen zeggen over zijn zus Ellinor, één simpele waarheid, bijvoorbeeld.

Ze vindt je niet aardig.

Ze heeft je nooit aardig gevonden.

Ze zal je nooit aardig vinden.

Zijn blik gleed naar de muur met foto’s, oude foto’s met een blauwige schijn, waardoor iedereen er ziekelijk anemisch uitzag. Hijzelf in een veel te groot pak en zijn zus in een roze jurkje. Een paar foto’s van op skivakantie en zijn moeder als bruid, met een sluier en mirtekranen, zijn vader stijf en ernstig in een zwart pak. Hij zag de barometer die zijn vader als geschenk had gekregen van zijn collega’s toen hij vijftig was geworden, hij was zo groot als een bord en had een mooie lijst van notenhout. Elke avond

na het journaal was hij voor het mooie instrument gaan staan en had hij drie keer op het glas getikt, om te zien of de pijl naar beneden ging in de richting van lage druk, of omhoog in de richting van hoge druk. De hele handeling had iets heel devoots gehad, misschien had het zijn vader een gevoel van controle gegeven. Hij had de volgende dag in kaart gebracht, hoe de lucht-massa's zich zouden verplaatsen, warme en koude fronten over Europa, het was een kwestie van voorbereid zijn.

Zijn moeder kwam aanlopen met de koffie. Zette de kopjes op tafel en draaide ze tot ze juist stonden. Ze schonk koffie voor hem in uit de oude thermoskan, die ooit op de grond was gevallen waardoor het handvat was afgebroken. Zijn vader had hem gerepareerd met secondelij, en zo had ze een paar honderd kronen bespaard, zei ze, met triomfantelijke stem. Altijd goed om een paar kronen te besparen. Geld sparen was haar grootste talent en maakte haar blij.

‘Geld verspillen is verwerpelijk. Je weet nooit welke beproevingen je te wachten staan, het is wel zo slim om iets achter de hand te houden.’ En dan een blik op hem, scherp als glas, om hem aan de oorlog te herinneren.

Als kind, en ook de jaren daarna, had Aksel vaak gedacht dat hij liefde in de blik van zijn moeder zou vinden. Dat hij liefde zou zien als een mild licht, dat hij die zou voelen als een zachtheid in zijn lichaam en zou ervaren als een warmte in haar stem, dat hij geliefd was. Dat hij werd vastgehouden, beschermd was en omhoog werd getild naar het licht, dat hij geborgen was. Dat hij zou kunnen baden in al die liefde en zich rijk zou voelen, dat hij reserves kon aanleggen voor de toekomstige beproevingen waar ze het zo vaak over had.

Gedurende zijn hele kindertijd en jeugdijaren, en al die jaren erna, had hij gezocht naar erkenning en bevestiging dat hij iets waard was. Maar de blik van zijn moeder was altijd kritisch, haar bewegingen waren hard en houterig en haar stem was scherp. Want zodra ze zich ontspande en haar schouders liet zakken en zich openstelde, met al haar fouten en gebreken, kon ze worden aangevallen.

‘En,’ zei ze, terwijl ze naar Aksel keek, met ogen die het licht van de liefde ontbeerden, en met een stem die warmte ontbeerde. ‘Heb je het laatste nieuwtje al gehoord? Wellicht niet, want er stond niets over in de krant, het is allemaal onder de mat geveegd. Maar ik hoorde het toen ik in de winkel was, van de vrouw van de vleesafdeling. De jongste van de Østergårds, met wie je vroeger zo vaak optrok toen je nog jong was, jullie zijn toch samen met Interrail door Europa gereisd, nietwaar, naar Griekenland en zo, en ik weet niet waar nog allemaal.’

‘Lefte?’ zei hij vragend.

‘Lefte?’ herhaalde ze verbaasd. ‘Was dat zijn bijnaam? Nu ja, Leif is niet veel beter, om zo te zeggen, een beetje slappies vind ik, nogal karakterloos. Maar dus, Leif Østergård. Herinner je je zijn ouders? Je was als kind vaak bij hen op de boerderij, herinner je je Anders en Eldbjørg nog?’

Hij knikte. Hij herinnerde zich dat Anders, de vader van Lefte, zijn eigen naam altijd met een harde ‘d’ uitsprak, zoals in Zweden. Hij herinnerde zich Eldbjørg, lief en zachtaardig, haar gezicht in het open keukenraam en haar warme stem. ‘Braaf zijn, jongens, anders kom ik jullie pakken!’

De vrijheid op de boerderij van Østergård, waar hij en Lefte

op het erf met een luchtgeweer op lege melkpakken mochten schieten, ook al waren ze nog snotapen, dat was het paradijs van zijn kindertijd. Anders en Eldbjørg trokken zich niets aan van wat er allemaal kon misgaan, sneuvelde er een oog, dan sneuvelde er een oog, hier maken we ons niet onnodig zorgen, het leven is een spel.

‘Wat is er met Leffe?’ vroeg hij nerveus.

Zijn moeder keek hem triomfantelijk aan. Het gebeurde niet vaak dat ze iets kon vertellen wat Aksel nog niet wist, aangezien hij bij de plaatselijke krant werkte.

‘Wist je dat Anders en Eldbjørg op dezelfde dag jarig zijn?’

‘Nee.’

‘Wel, dat is dus zo. Gek, hè.’

Ze nam haar tijd. Ze smakte op de sensatie zoals op een zuurtje, ze dronk van haar koffie, zette het kopje terug op het schoteltje, verschoof het een paar centimeter naar rechts, alsof ze wilde zeggen: hier is alles in orde.

‘Dat is dus zo,’ herhaalde ze. ‘Ze zijn op dezelfde dag jarig. En dat vieren ze altijd samen, zo sparen ze weer een paar kronen uit. En op 20 september zijn ze allebei tachtig geworden, dus zagen ze het groots en nodigden ze alles uit wat kon kruipen en lopen. Niet dat ik was uitgenodigd, maar dat had ik nu ook niet verwacht, ik zie hen alleen af en toe in de winkel, en dan begroeten we elkaar gewoon.’

Ze dronk van haar koffie. Zette het kopje op het schoteltje en schoof het een paar centimeter van haar af. ‘Het woonhuis van de Østergårds is echt heel ruim, heb ik gehoord, maar dat weet je zelf ook wel, aangezien je daar zo vaak bent geweest, ze hebben drie woonkamers.’

‘Ja,’ zei hij. ‘En ze liggen alle drie achter elkaar in het huis, zoals de wagons van een trein. Maar Leffe en ik waren altijd in de huiskamer, en die is niet zo groot. In elke fauteuil lag er een kat, herinner ik me, en de hond lag meestal voor de kachel. Karkas,’ zei hij glimlachend.

Zijn moeder spande haar handen in haar schoot en streek haar schort glad.

‘En in alle drie de woonkamers waren de tafels gedekt,’ zei ze. ‘In de salon die achterin ligt, staat een vleugelpiano, heb ik gehoord, herinner je je die vleugel?’

Aksel knikte. ‘Anders speelde vaak een liedje als hij in de stemming was,’ zei hij, en hij zag de sterke boer in zijn groene overall uit de landbouwwinkel voor zich, zittend op het pianokrukje, wiegend op het ritme van de muziek terwijl hij ‘Am Strande’ speelde.

‘Maar ze zouden dus hun verjaardag vieren,’ zei zijn moeder, zonder hem aan te kijken, want dan zou ze in de war kunnen raken, zoals een acteur op het podium. Ze wilde geen inmenging van het publiek.

‘En het eten hadden ze besteld bij een cateraar, en dan hebben we het over broodjes voor veertig mensen, met salades en sausjes en dessert.’

Aksel luisterde nerveus. Hij keek naar zijn moeders handen die gespannen in haar schoot lagen, droge, harde werkhands. Handen die hadden schoongemaakt en geschrobd, die nooit hadden kunnen overschakelen van de bruine aanslag op de bodem van het toilet naar een zacht kinderwangetje.

‘En ze hadden zich opgemaakt volgens de regels van de kunst,’ zei ze, ‘en een groot deel van de gasten was in *bunad* gekomen,

tja, het zijn nu eenmaal boeren, ik weet zeker dat de zilveren broches en de riemen rinkelden. En het erf stond vol geparkeerde auto's en er stonden fakkels langs de kant van de oprit tot aan de hoeve. En toen iedereen zijn geschenk had afgegeven en een glas in de hand hield, en ze geen gasten meer verwachtten, reed een enorme bestelwagen het erf op. Het was het eten van de catering. Het werd op grote plastic schotels naar de keuken gedragen, waarna Eldbjørg de schotels op de tafels zette.'

Zijn moeder keek Aksel aan met een blik die zei: nu moet je horen! 'Maar toen kwam er nog een auto aan.'

Ze verplaatste het koffiekopje opnieuw, schuifelde wat in haar fauteuil en streek haar schort glad. 'Het was de priester. In een donker pak. En ik kan je verzekeren dat hij niet kwam om hen te feliciteren.'

Aksel voelde zijn maag samentrekken. Hij had Leffe jarenlang gekend, was samen met hem uitgegaan en had samen met hem reizen gemaakt met Interrail, en soms hadden ze iets gejat uit de winkel, of ze hadden alle flessen uit de barkast van Anders Østergård leeggegoten en ze weer gevuld met water, waarna Anders, met een brede grijns, had bedreigd dat hij al hun nagels zou uittrekken.

'Ja, en?' zei hij.

'Leif Østergård is dood,' zei ze. Ze dronk van haar koffie en schoof het kopje weer naar zich toe. 'Zelfmoord, met een jachtgeweer.'

Aksel kreeg het koud. Hij werd leeg en droevig.

Leffe, een slungelige kerel met een scheve mond en puistjes in zijn gezicht. Die altijd te veel dronk op feestjes, die nooit succes had bij de meisjes, die nooit zijn haar goed kreeg. De enige van

de bende die lid was van de Jonge Arbeiderspartij en die onvermoeibaar had geprobeerd hen erbij te krijgen, die bij de geringste aanleiding begon over het Noorse model, ook al hadden ze geen oor naar zijn gezeur over gelijke verdeling.

Zijn moeder onderbrak zijn gedachtegang. ‘Nu ik erover nadenk – want hij stond hier te pas en te onpas voor de deur,’ zei ze, ‘nu ik erover nadenk, was hij toch altijd behoorlijk nukkelig. En hij had ook zo’n rare mond, zoals zijn vader, weet je, alsof hij een snuit had. En met dat warrige haar van hem leek hij eigenlijk een beetje op een baviaan.’

Ze hield haar hand voor haar gezicht en trok als het ware haar neus en mond naar voren in een punt.

Toen glimlachte ze. Haar glimlach moest verdoezelen wat ze zojuist had gezegd, want als hij verontwaardigd was, zou ze zeggen, lieve hemel, ik zei het toch met een glimlach. Waarom ben je altijd zo lichtgeraakt?

Aksel was geschokt. Hij wist goed dat zodra ze het woord ‘baviaan’ uitsprak en die beweging maakte met haar hand, het beeld van een aap voor eeuwig en altijd verbonden zou blijven met de herinnering aan zijn goede vriend. Hij probeerde uit alle macht het beeld te verdringen, maar in plaats daarvan dook er een ander beeld op, van Leffe zittend op een bed met de geweerloop in zijn mond, en zijn hersenen uitgespat over de muur zoals braaksel.

‘Hoe kun je zoiets doen?’ Zijn moeder leunde naar voren. ‘Hoe kun je zo’n sluwe streek uithalen? Met je eigen ouders? Op hun tachtigste verjaardag, met het huis vol opgedirkte gasten? Kun je je dat voorstellen? Zoiets door en door egoïstisch. De verjaardag van Anders en Eldbjørg én de rest van hun leven verknoeien. Alsof het hún fout was.’

Aksel zocht naar zijn woorden. Maar hij was toch maar een laffe kerstkabouter. Het enige wat hij voelde was verdriet en schuld, omdat hij nooit had geantwoord die keren dat Leffe de voorbije jaren contact met hem had opgenomen met de vraag of hij zin had om nog eens af te spreken, eens uit te gaan of een biertje te drinken in de Galei.

‘Ik heb toch meer te doen met Leffe,’ zei hij.

Zijn moeder blies door haar neus, dronk van haar koffie en zette het kopje hard neer op het schoteltje.

‘Naar het schijnt was hij gescheiden en zo,’ ging ze verder, ‘en hij dronk ook te veel.’

Dat zal wel, dacht Aksel.

‘In onze tijd was het toch anders,’ ging zijn moeder verder. ‘Toen wij ja zeiden in de kerk was dat voor eeuwig. Je moet je toch houden aan de beloftes die je doet.’

Ze keek hem niet aan terwijl ze praatte. Door te staren naar een punt op de grond gaf ze aan dat er geen ruimte was voor protest.

Toen kwam er iets uit zijn binnenste gekropen, door een donkere kier. Als een giftig reptiel sloop het geluidloos tevoorschijn, het kroop over zijn nek en plantte bedorven ideeën in zijn hoofd. Wat een klap moet het niet geweest zijn voor Anders en Eldbjørg, wat een schande dat hun zoon zelfmoord had gepleegd en hun levenswerk, hun familie, hun boerderij en hun velden had beklad. Het goede leven dat zo vanzelfsprekend voor hen was geweest, was aan diggelen geslagen. De schaamte zouden ze voelen tot aan hun dood, en het leven dat ze hadden geleefd zou in een fel licht komen te staan. Aangezien Leffe zijn eigen hoofd had weggeblazen, konden ze hem nooit meer vragen welke fou-